

एम्. ए. मराठी (भाग-२)

साहित्यसमीक्षा (M-२११)

विभाग-१

उद्दिष्टे :

१. साहित्याचे स्वरूप समजावून घेणे.
२. साहित्यसमीक्षेची संकल्पना व विज्ञान, संशोधन व वाङ्मयेतिहास यांच्याहून असणारे तिचे वेगळेपण जाणून घेणे. तिचे स्वरूप व कार्य अभ्यासणे.
३. तात्त्विक, प्रत्यक्ष व उपयोजित समीक्षा यांतील साम्यभेद समजावून घेणे.
४. साहित्यसमीक्षेची प्रक्रिया अभ्यासणे.
५. समीक्षाव्यवहाराची जाण वाढवणे.
६. विविध समीक्षापद्धतींचा स्थूल परिचय करून घेणे.

अभ्यासक्रम :

१. साहित्य म्हणजे काय?, विज्ञानसाहित्य व ललितसाहित्य यांतील फरक
२. साहित्यसमीक्षेचे स्वरूप, समीक्षेची संकल्पना, समीक्षेची भाषा
३. साहित्यसमीक्षेची प्रक्रिया, आकलन, आस्वाद, अर्थनिर्णयन व मूल्यमापन
४. साहित्यसमीक्षेचे उद्दिष्ट व कार्य, लेखकलक्ष्यी व वाचकलक्ष्यी समीक्षा प्रयोजन, अभिरूचीचे संवर्धन
५. समीक्षकाचे व्यक्तिमत्त्व

संदर्भग्रंथ :

१. साहित्य समीक्षा : स्वरूप आणि विकास ना. रा. गोडबोले व गं. ना. जोगळेकर व्हीनस प्रकाशन, पुणे.
२. नवसमीक्षा : काही विचारप्रवाह गो. म. कुलकर्णी मेहता प्रकाशन, पुणे.
३. मराठी समीक्षेची वाटचाल : गो. म. कुलकर्णी स्नेहवर्धन प्रकाशन, पुणे.
४. साहित्य : स्वरूप आणि समीक्षा : वा. ल. कुलकर्णी पॉप्युलर प्रकाशन, मुंबई.
५. साहित्य : स्वरूप आणि समीक्षा : दि. के. बेडेकर, लोकवाङ्मयगृह, मुंबई.
६. वाङ्मयीन आकलन : रा. ग. जाधव, पॉप्युलर प्रकाशन, मुंबई.
७. साहित्याची भाषा भालचंद्र नेमाडे, साकेत प्रकाशन, औरंगाबाद.
८. जोगळेकर गं. ना. व गोडबोले ना. वा. 'मराठी टीकाकार' यशोदा प्रकाशन, पुणे.
९. मराठी टीकाकार : विष्णूशास्त्री चिपळूणकर ते प्रभाकर पाध्ये : संपा. म. वि. गोखले व गं. ना. जोगळेकर

विभाग-२

उद्दिष्टे :

१. विविध समीक्षा पद्धतींचा परिचय करून घेणे.
२. समीक्षापद्धती वापरून साहित्याची समीक्षा करणे.

अभ्यासक्रम :

विविध समीक्षापद्धतींचा अभ्यास

१. समाजशास्त्रीय समीक्षापद्धती वैचारिक भूमिका, साहित्य व समाज यांचा संबंध, हिपोलिन तेनचा सिद्धांत, मार्क्सवाद आणि समाजशास्त्रीय समीक्षा, सामर्थ्य व मर्यादा
२. मानसशास्त्रीय समीक्षा/मनोवैज्ञानिक समीक्षा वैचारिक भूमिका, फ्रॉइडचा सिद्धांत (मानवी मन, कामप्रेरणा व स्वप्नमीमांसा), युंगचा सिद्धांत (समूहमन व आदिबंध), उपयुक्तता व मर्यादा
३. शैलीवैज्ञानिक समीक्षा वैचारिक भूमिका, भाषाविज्ञान व शैलीविज्ञान, शैलीमीमांसा, शैलीचे स्वरूप व प्रकार, सामर्थ्य व मर्यादा
४. स्त्रीवादी समीक्षा स्त्रीवाद, साहित्य आणि स्त्रीवाद, सीमॉन दि बोव्हा, एलेन शो वॉल्टर, जर्मन ग्रिअर, सँड्रा गिल्बर्ट यांचे विचार, स्त्रीवादी समीक्षेची तत्त्वे, सामर्थ्य व मर्यादा

संदर्भग्रंथ

१. नवसमीक्षा : काही विचारप्रवाह गो. म. कुलकर्णी मेहता प्रकाशन, पुणे.
२. साहित्य, समाज आणि संस्कृती दिगंबर पाध्ये लोकवाङ्मयगृह, मुंबई.
३. समीक्षेची नवी रूपे : गंगाधर पाटील मॅजेस्टिक प्रकाशन, मुंबई.
४. वाङ्मयीन आकलन : रा. ग. जाधव, पॉप्युलर प्रकाशन, मुंबई.
५. समीक्षेतील नव्या संकल्पना : संपा. मनोहर जाधव स्वरूप प्रकाशन, औरंगाबाद.
६. स्त्रीवादी समीक्षा : स्वरूप आणि उपयोजन : डॉ. अश्विनी धोंगडे, दिलीपराज प्रकाशन, पुणे.
७. साहित्यवेध : के. रं. शिरवाडकर, मेहता पब्लिकेशन, पुणे.
८. साहित्य आणि सामाजिक संदर्भ रा. ग. जाधव कॉन्टिनेन्टल प्रकाशन, पुणे.
९. साहित्यातील विचारधारा के. रं. शिरवाडकर पद्मगंधा प्रकाशन, पुणे.
१०. मार्क्सवादी साहित्यविचार के. रं. शिरवाडकर कॉन्टिनेन्टल प्रकाशन, पुणे.
११. साहित्याभ्यासाची शैलीलक्ष्यी पद्धत मालशे मिलिंद व मालशे स. गं. मराठी संशोधन मंडळ, मुंबई.
१२. शैलीविज्ञान दिलीप धोंगडे, शब्दालय प्रकाशन, श्रीरामपूर.
१३. मानसशास्त्रीय समीक्षा : अ. वा. कुलकर्णी

आधुनिक गद्यपद्य (M-२१२)

विभाग १

उद्दिष्टे :

१. आधुनिक कालखंडातील नेमलेल्या साहित्यकृतींचा सूक्ष्म अभ्यास करणे.
२. संबंधित साहित्यप्रकारांची संकल्पना स्पष्ट करून घेणे.
३. संबंधित साहित्यप्रकाराची मराठीतील परंपरा समजावून घेणे.
४. संबंधित साहित्यकृतीचे विश्लेषण, अर्थनिर्णयन व मूल्यमापन करणे.
५. संबंधित साहित्यकृतींच्या भाषाशैलीचा व वाङ्मयीन विशेषांचा अभ्यास करणे.

अभ्यासक्रम :

१. 'कर्मयोगी लोकमान्य (चिकित्सक आकलन)' - डॉ. सदानंद मोरे

- * 'चरित्र' या साहित्यप्रकाराचा अभ्यास
- * लोकमान्य - या चरित्रनायकाचे विशेष
- * तत्कालीन सामाजिक परिस्थिती
- * लेखनवैशिष्ट्ये
- * मूल्यमापन

२. आगरकर लेखसंग्रह : संपा. ग. प्र. प्रधान

- * आगरकरांचे सुधारणाविषयक विचार
- * धर्मविषयक विचार
- * स्त्रीविषयक विचार
- * आगरकरांची भाषाशैली

३. प्रवासी पक्षी : कुसुमाग्रज (संपा. शंकर वैद्य)

- * कुसुमाग्रजांच्या कवितेची वैशिष्ट्ये
- * कुसुमाग्रजांच्या प्रेमकविता
- * कुसुमाग्रजांच्या सामाजिक कविता
- * कुसुमाग्रजांच्या जीवनचिंतनपर कविता

संदर्भग्रंथ :

१. 'कर्मयोगी लोकमान्य (चिकित्सक आकलन),' डॉ. सदानंद मोरे, गंधर्ववेद प्रकाशन, पहिली आवृत्ती-२०१४
२. आधुनिक मराठी वाङ्मयाचा इतिहास खंड २ : अ. ना. देशपांडे, व्हीनस प्रकाशन, पुणे. या ग्रंथातील 'ललितगद्य' व 'वैचारिक निबंध' हे लेख
३. प्रदक्षिणा : खंड १ व २ : संपा. अनिरुद्ध कुलकर्णी, कॉन्टिनेंटल प्रकाशन, पुणे यातील 'ललितगद्य' हा लेख
४. 'टीका स्वयंवर' : भालचंद्र नेमाडे, साकेत प्रकाशन, औरंगाबाद यातील कादंबरीवरील सर्व लेख
५. लघुनिबंध ते मुक्तगद्य : वि. शं. चौघुले, मॅजेस्टिक प्रकाशन, मुंबई.
६. गर्जा जयजयकार : संपा. उषा मा. देशमुख, चेतश्री प्रकाशन, अंमळनेर.
७. चरित्र आणि आत्मचरित्र : सदा कऱ्हाडे, लोकवाङ्मयगृह, मुंबई.
८. कविता कुसुमाग्रजांची : अक्षयकुमार काळे, साहित्यप्रसार केंद्र, नागपूर
९. चरित्रचिंतन द. न. गोखले, मौज प्रकाशन, मुंबई.
१०. कुसुमाग्रज गौरव ग्रंथ : संपा. वा. ल. कुलकर्णी व इतर

विभाग -२

उद्दिष्टे :

१. स्वातंत्र्योत्तर काळातील नेमलेल्या साहित्यकृतींचा सूक्ष्म अभ्यास करणे.
२. संबंधित साहित्यप्रकाराची संकल्पना स्पष्ट करून घेणे.
३. संबंधित साहित्यप्रकाराची मराठीतील परंपरा समजावून घेणे.

अभ्यासक्रम :

१. अंधारवाटा (कादंबरी) : सुभाष भेण्डे

- * कादंबरी : रचनाप्रकार
- * पात्रचित्रण : प्रमुखपात्रे व गौणपात्रे
- * वातावरणनिर्मिती
- * आशय : सामाजिक, आर्थिक हितसंबंध
- * मूल्यहानी
- * माणसांतील नात्यांची गुंतागुंत
- * वाङ्मयीन वैशिष्ट्ये : भाषाशैली, निवेदनपद्धती, प्रतिमासृष्टी इ.

२. पावसाआधीचा पाऊस : (ललितगद्य) शांता शेळके

- * 'ललितगद्य' या प्रकाराचे विशेष
- * शांताबाईंच्या व्यक्तिमत्त्वाचे विशेष
- * निसर्ग व माणूस
- * वाङ्मयीन वैशिष्ट्ये : काव्यात्मता, सहजता, प्रांजलता, व्यासंग, इतर कलांचे संदर्भ, भाषाशैली

३. 'संपादित सानिया' : संपादक - डॉ. वंदना बोकील-कुलकर्णी

डॉ. रेखा इनामदार- साने

- * 'कथा' या प्रकाराची वैशिष्ट्ये
- * लेखिकांच्या कथातील अनुभवविश्व
- * लेखिकांचा कथाविष्कार
- * स्त्रीवादी समीक्षेचे उपयोजन

संदर्भग्रंथ :

१. 'संपादित सानिया' संपादक- डॉ. वंदना बोकील-कुलकर्णी व डॉ. रेखा इनामदार-साने, राजहंस प्रकाशन, सदाशिव पेठ, पुणे, पहिली आवृत्ती - २०१४.
२. आधुनिक मराठी वाङ्मयाचा इतिहास खंड २ : अ. ना. देशपांडे, व्हीनस प्रकाशन, पुणे. या ग्रंथातील 'ललितगद्य' व 'वैचारिक निबंध' हे लेख
३. प्रदक्षिणा : खंड १ व २ : संपा. अनिरुद्ध कुलकर्णी, कॉन्टिनेंटल प्रकाशन, पुणे यातील 'ललितगद्य' हा लेख
४. 'टीका स्वयंवर' : भालचंद्र नेमाडे, साकेत प्रकाशन, औरंगाबाद यातील कादंबरीवरील सर्व लेख
५. लघुनिबंध ते मुक्तगद्य : वि. शं. चौघुले, मॅजेस्टिक प्रकाशन, मुंबई.

भारतीय साहित्यशास्त्र (M-२१३)

उद्दिष्टे :

१. ललित साहित्याचे स्वरूप समजावून घेणे.
२. काव्यलक्षण, काव्यप्रयोजन, काव्याचे आत्मतत्त्व यांविषयीची प्राचीन भारतीय शास्त्रज्ञांनी मांडलेली भूमिका समजून घेणे.
३. साहित्यनिर्मितीसंबंधीच्या सिद्धांतांचा व संकल्पनांचा परिचय करून घेणे.
४. भारतीय परंपरेतील रससिद्धांतांचा चिकित्सक अभ्यास करणे
५. काव्यानंदाच्या स्वरूपाविषयीच्या भारतीयांनी मांडलेल्या विविध मतप्रणालींचा परिचय करून घेणे व त्यांचा सखोल अभ्यास करणे.

अभ्यासक्रम :

१. साहित्य म्हणजे काय? - काव्यलक्षण
२. साहित्यशास्त्र म्हणजे काय?
३. काव्यकारण - प्रतिभा व स्फूर्ती
४. काव्यप्रयोजन
५. शब्दशक्ती व अर्थ विचार
६. रीती व गुण विचार
७. ध्वनिविचार
८. रसविचार, भरताचे रससूत्र, रससंख्या, रसविघ्ने
९. करुणरसविचार, काव्यानंदाविषयीच्या विविध उपपत्ती, 'दोन मनांचा' सिद्धांत

संदर्भग्रंथ :

१. अभिनव काव्यप्रकाश : रा. श्री. जोग
२. भारतीय साहित्यशास्त्र : ग.त्र्यं. देशपांडे
३. प्राचीन काव्यशास्त्र : र.पं. कंगले
४. काव्यशास्त्र प्रदीप : स.रा.गाडगीळ

ग्रामीण साहित्य (M-२१४)

विभाग-१

उद्दिष्टे :

१. ग्रामीण साहित्य म्हणजे काय ते समजावून घेऊन ग्रामीण साहित्यपरंपरेचा परीचय करून घेणे.
२. ग्रामीण साहित्याची चळवळ, तिचा उमग, तिचे स्वरूप, तिची वैशिष्ट्ये यांची चर्चा करणे.
३. ग्रामीण साहित्यनिर्मितीमागील प्रेरणांचा शोध घेणे.
४. 'ग्रामीण साहित्य' या प्रवाहात झालेली विविध प्रकारची साहित्य निर्मिती, आशय, विषय व आविष्कार जाणून घेणे.
५. ग्रामीण साहित्य लेखकांचा परिचय करून घेणे.

अभ्यासक्रम :

१. ग्रामीणता : संकल्पना, स्वरूप व व्याप्ती
२. ग्रामीणता व प्रादेशिकता संज्ञाविचार
३. स्वातंत्र्यपूर्व काळातील ग्रामीण साहित्य (र. वा. दिघे, श्री. म. माटे)
४. १९६० च्या दशकात उगम पावलेली ग्रामीण साहित्य चळवळ, स्वरूप व वैशिष्ट्ये

संदर्भग्रंथ :

१. ग्रामीणता : साहित्य आणि वास्तव डॉ. आनंद यादव, यादव, मेहता पब्लिकेशन, पुणे.
२. ग्रामीण साहित्य : स्वरूप आणि दिशा : वासुदेव मुलाटे, कैलाश पब्लिकेशन, औरंगाबाद.
३. ग्रामीण साहित्य : स्वरूप आणि समस्या डॉ. आनंद यादव, मेहता पब्लिकेशन, पुणे.
४. ग्रामीण साहित्य : स्वरूप आणि शोध कोत्तापल्ले नागनाथ, स्वरूप प्रकाशन, औरंगाबाद.
५. ग्रामीण साहित्य : रा. रं. बोराडे, साकेत प्रकाशन, औरंगाबाद.
६. साहित्य : ग्रामीण आणि दलित संपा. डॉ. पुरे ईश्वरनंद, विजय प्रकाशन, नागपूर.
७. ग्रामीण साहित्यचळवळ आणि आम्ही : वासुदेव मुलाटे
८. महाराष्ट्र साहित्य पत्रिका १९८० (ग्रामीण साहित्य विशेषांक)
९. ग्रामीण साहित्य : एक चिंतन डॉ. द. ता. भोसले, मेहता पब्लिकेशन, पुणे.

विभाग-२

उद्दिष्टे :

१. साठोत्तरी कालखंडातील ग्रामीण कथा, कादंबरी व कविता या वाङ्मयप्रकारांचा अभ्यास करणे.
२. या कालखंडात विकसित झालेली ग्रामीण साहित्याची समीक्षापद्धती समजावून घेणे.

अभ्यासक्रम :

१. ग्रामीण कथा : शंकर पाटील ते सदानंद देशमुख
२. ग्रामीण कादंबरी : व्यंकटेश माडगूळकर, रा.रं. बोराडे, आनंद यादव, रवींद्र शोभणे.
३. ग्रामीण कविता : ना. धों. महानोर, उत्तम कोळगावकर, वामन निंबाळकर इ.
४. ग्रामीण साहित्याची समीक्षा

संदर्भग्रंथ :

१. वाङ्मयीन प्रवृत्ती : तत्त्वशोध (डॉ. दादा गोरे गौरव ग्रंथ)
२. ग्रामीण साहित्य : एक चिंतन डॉ. द. ता. भोसले, मेहता पब्लिकेशन, पुणे
३. प्रादेशिक कादंबरी : तंत्र आणि स्वरूप कुलकर्णी मदन श्रीमंगेश प्रकाशन, नागपूर.
४. मराठी वाङ्मयातील नवे प्रवाह संपा. लिंबाळे शरणकुमार मधुराज पब्लिकेशन, पुणे.
५. कथाकार भास्कर चंदनशिव डॉ. सावंत मभू संगत प्रकाशन, नांदेड.
६. आनंद यादव : साहित्य आणि जीवन डॉ. कानडजे एस. एम. स्नेहवर्धन प्रकाशन, पुणे.
७. मराठी ग्रामीण कादंबरी डॉ. ठाकूर रवींद्र, स्नेहवर्धन प्रकाशन, पुणे.
८. ग्रामीण कथा : वासुदेव मुलाटे, साहित्यसेवा प्रकाशन, औरंगाबाद.
९. स्वातंत्र्योत्तर मराठी कविता करोगल सुषमा (संपा.) प्रतिमा प्रकाशन, पुणे.
१०. नवकथाकार शंकर पाटील यांच्या साहित्याचा चिकित्सक अभ्यास कोत्तापल्ले नागनाथ, इंद्रायणी साहित्य, पुणे.